

Чорноморського флот Російської Федерації на території України закон від 27 квітня 2010 р. № 2153-VI (2153-17). Офіційний сайт Верховної Ради. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359 (дата звернення: 01.02.2019). 11. Центральна виборча комісія URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2014/wp001.html> (дата звернення: 04.02.2019).

УДК 94(410)

ТЕНДЕНЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дністрянський Т. М.,

випускник магістерської програми «Історія і археологія» (2023 р.)

Львівського національного університету

імені Івана Франка (м. Львів, Україна)

Науковий керівник: Турмис Н. В.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри світової історії
модерного часу Львівського національного університету*

імені Івана Франка (м. Львів, Україна)

Анотація. Зроблено аналіз передумов трансформації партійно-політичної системи Великої Британії після Першої світової війни. Показано суперечності ставлення британського суспільства до нової виборчої системи. Розкрито причини зростання ролі Лейбористської партії та зменшення значущості Ліберальної партії в політичному житті держави в післявоєнний період та показано вплив цього чинника на зміну пріоритетів урядової діяльності. Зроблено аналіз причин збереження впливовості Консервативної партії. Розкрито проблеми формування нових партійних коаліцій та тенденції створення нової двопартійної системи у Великій Британії.

Ключові слова: політичні партії Великої Британії після Першої світової війни, двопартійна система Великої Британії, виборча система і внутрішня політика Великої Британії.

Abstract. An analysis of the prerequisites for the transformation of the party-political system of Great Britain after the First World War was made. Contradictions in the attitude of British society to the new electoral system are shown. The reasons for the growth of the role of the Labor Party and the decrease in the importance of the Liberal Party in the political life of the state in the post-war period are revealed, and the influence of this factor on the change in the priorities of government activity is shown. An analysis of the reasons for the

preservation of the influence of the Conservative Party was made. The problems of forming new party coalitions and the trends of creating a new two-party system in Great Britain are revealed.

Keywords: *political parties of Great Britain after the First World War, two-party system of Great Britain, electoral system and internal politics of Great Britain.*

Перша світова війна завдала Великій Британії величезних людських та економічних втрат, спричинивши різні соціально-політичні виклики в повоєнний період. Реакцією на нові суспільні настрої стала трансформація британської державної політики та партійно-політичної системи, формування нових відносин між владою та суспільством. З огляду на це, виявлення тенденцій трансформації партійно-політичної системи цієї держави після Першої світової війни має загальнонаукове значення, розкриваючи варіанти впливів масштабних війн на суспільство та його адаптацію до нових реалій. У практичному відношенні важливо, що Україна могла б до певної міри скористатися з британського політичного досвіду в процесі майбутньої повоєнної відбудови.

Проблеми трансформацій у британському політичному середовищі та суспільстві міжвоєнного періоду є достатньо повно розкритими у британській історіографії (Bullock I., Cracknell R., Marriot J. A., Oakland J. Ta ін.). Водночас в українській історіографії цій тематиці присвячені лише окремі публікації, зокрема, О. Бутурлімової, що свідчить про те, що напрям британістики в українській історичній науці потребує додаткового розвитку. Тому виходячи з пізнавальних і практичних потреб, завданнями цієї статті є аналіз змін у виборчій системі повоєнної Британії, зіставлення результатів виборів і підходів до формування урядів.

Для реалізації дослідницьких завдань використано літературні джерела, нормативно-правові акти, стенограми парламентських дебатів, державні звіти, преса, мемуари та соціологічні дослідження. Основні висновки зроблено на основі методу порівняльно-історичного аналізу.

Отже, Перша світова війна наклала значний відбиток на подальший розвиток Великої Британії. Привнесені нею зміни безпосередньо торкнулися всього британського суспільства та спричинила серйозні трансформації політичної системи. Це стосується насамперед партійно-політичної структури, значення якої у житті Великої Британії було стратегічно важливим, оскільки партія, яка перемагала на виборах, визначала діяльність основної гілки парламенту – палати громад та формувала уряд [6, с. 83]. Утверджена у Великій Британії з довоєнних часів двопартійна система (консерватори – ліберали) створювала вагомі гарантії політичної концентрації влади в руках парламенту і уряду та відносно високий ступінь централізації й стабільності держави.

Але після Першої світової війни з'явилися нові передумови, які привели до помітних змін партійно-політичної системи, початок яким поклала виборча реформа 1918 р. Після прийняття закону про народне представництво відбулася суттєва демократизація британської виборчої системи. Право голосу отримали всі чоловіки, старші 21 року, а також, вперше в британській історії, – й жінки, старші 30 років, отримали право голосу на виборах до парламенту [7]. Фактично виборча реформа 1918 р. стала законодавчим оформленням зростання соціальної активності населення та головне – визнанням змін, що відбулись у британському суспільстві після Великої війни.

Проте прийняття Законопроекту про народне представництво 1918 р. потягнуло за собою багато суперечок, які точились навколо умов щодо надання права голосу. Особливий інтерес у цьому контексті викликало питання надання права голосу жінкам. Проаналізувавши стенограми дебатів у британській палаті лордів, зокрема 14 та 15 січня 1918 р., можна зробити висновок про наявність серйозних дискусій щодо умов, за якими жінки отримують право голосу. На цих дебатах лорд Гейнфорд (Джек Піз) запропонував зміни до законопроекту. Проте найцікавішими тут є репліки учасників дебатів, які так чи інакше проливали світло на суспільні настрої щодо виборчої реформи 1918 р., які були далеко не однозначними. Наприклад, Маркіз Солсбері (Віконт Кренборн) сказав у палаті, що особисто шкодує про появу виборчого права для жінок, тому що він вважає це кроком у неправильному напрямку, і велика група жінок насправді не бажають голосувати [7]. Власне це ілюструє наявність глибоких консервативних настроїв у британському суспільстві, яке ще сповна не було готовим до глобальних змін у питанні розширення виборчих прав.

Ще одним викликом, який вплинув на партійно-політичні зміни, стала необхідність конструювання нових відносин з мобілізованими військовими, які після повернення з фронту бажали сприятливих умов життя та праці [5, с. 505]. Іншим чинником, що вплинув на політичні процеси в перші повоєнні роки, було зростання робітничого руху, який почав відігравати більшу роль у суспільно-політичному житті країни.

Вибори 1918 р. стали своєрідним лакмусовим папірцем у розумінні суспільних настроїв та визначення політичного курсу, в рамках якого країна мала б надалі рухатись. Напередодні виборів в Ліберальній партії назрів розкол на дві фракції, більшу з яких очолював фаворит цих виборів Д. Ллойд Джордж, а меншу – лорд Г. Асквіт. Та частина лібералів, лідером яких був Д. Ллойд Джордж, виступала на виборах у коаліції з Консервативною партією, котра на той час була найпотужнішою політичною силою. Такий союз був стратегічно вигідним для обох сторін, які бажали утвердження та продовження утримання влади у своїх руках за рахунок успішних політичних рішень у Першій світовій війні. Водночас зміцнілою до цих

виборів підійшла й Лейбористська партія, яка змогла голосно заявити про себе за результатами виборчої кампанії. На виборах 1918 р. лейбористи отримали 59 депутатських місць, і стали опозицією для коаліції консерваторів та лібералів [3, с. 8]. Загалом за результатами виборів 1918 р. перемогу отримала коаліція Д. Ллойда Джорджа, що свідчило про збереження патріотизму та єдності британського суспільства навіть після війни. З іншого боку, результат таких виборів можна трактувати як неготовність британського суспільства до різких змін відразу після війни навіть з огляду на економічні та соціальні труднощі.

Окрім цього, результати виборів показали деяке падіння інтересу до Ліберальної партії та, навпаки, зростання інтересу виборців до ідей соціал-демократії, а відповідно й Лейбористської партії. А це означало, що саме Лейбористська партія розпочне міняти порядок денний британської політики міжвоєнного періоду. Становлення організаційних структур Лейбористської партії відбувалось у двох напрямках. Перший полягав у необхідності формування єдиного незалежного центру робітничого руху. Фундаментом для утворення партії стала Незалежна робітничка партія на чолі з Джеймсом Кейром Харді, яка сформувала Комітет Робітничого Представництва (КРП) в 1900 р. Саме КРП в 1906 р. було перейменовано в Лейбористську партію [1, с. 55]. Другим напрямком стала потреба переконати тред-юніони, що Ліберальна партія насправді не зацікавлена в підтримці кандидатів у депутати від найманих працівників, і що відстоювати і захищати їх інтереси в парламенті вона не готова. Діяльність у цих напрямках можна трактувати як успішну для подальшого оформлення та зміцнення Лейбористської партії. Також важливу роль у становленні Лейбористської партії відіграли такі сили, як Соціал-демократична федерація і Фабіанське товариство [1, с. 56].

На конференції Лейбористської партії у 1918 р. було прийнято новий партійний статут, у якому партія проголошувала своєю метою “справедливий розподіл на основі суспільної власності на засоби виробництва”. Партія ставила за мету перед собою проведення радикальних суспільно-економічних перетворень. Лейбористська партія стрімко збільшувала чисельність своїх прихильників. Такі швидкі темпи зростання впливовості партії можна пояснити прийняттям вдалого рішення у питанні функціонування партії, яке полягало в запровадженні індивідуального членства [2, с. 27]. Окрім цього, партія підтримувала жіночі організації та зробила обов'язковим входження жінок у виконавчий комітет партії. Як результат, комплекс дій сприяв росту партійних осередків на місцях. У перші міжвоєнні роки Лейбористська партія, що раніше опиралась винятково на робітників, представників профспілок, змогла суттєво розширити свою соціальну базу за рахунок дрібних підприємців та частково інтелігенції [2, с. 28].

Достатньо міцною з Великої Британії вийшла Консервативна партія. Вона впевнено підтверджувала своє значення і під час всього міжвоєнного періоду. Причинами такої переваги партії торі стали давні зв'язки та підтримка різних суспільних верств, як багатих британців так і простих громадян, що на майбутніх виборах привело до того, що значний відсоток робітників проголосував за консерваторів. Жінки, які в 1918 р. отримали право голосу, історично найбільше підтримували Консервативну партію. Слід відзначити, що Консервативна партія, яка виступала в ролі захисників стабільності та порядку, на виборах 1918 р. змогла успішно донести до населення, що є виразниками інтересів не одного класу, а всього британського суспільства.

12 листопада 1923 р. було розпущено британський парламент і призначено нові вибори на 6 грудня. До цих виборів представники Ліберальної партії Д. Ллойд Джордж та Г. Асквіт підійшли із закликом підтримки політики вільної торгівлі, противником якої був лідер консерваторів С. Болдуїн, який ще у жовтні 1923 р. публічно висловився про необхідність захисту внутрішнього ринку країни від зовнішньої конкуренції за допомогою введення додаткових тарифів. Представники Лейбористської партії не були готовими до підтримки політики протекціонізму. Суспільні настрої не схилилися у бік протекціоністських реформ, відповідно на виборах жодна із політичних сил не змогла отримати достатньо голосів.

Вибори 1923 р. стали унікальними, тому що за їхніми результатами жодна із трьох партій, представлених у парламенті, не могла самостійно сформувати уряд. Можливості сформувати коаліційний кабінет також не було через наявність внутрішніх суперечностей між представниками Консервативної та Ліберальної партій. На початку січня 1924 р. консервативний кабінет міністрів подав у відставку, і вперше можливість сформувати уряд отримали лейбористи [5, с. 508]. Треба відзначити, що на цьому етапі політичні еліти Великої Британії не боялись лейбористів як сили, що здатна принести суттєві зміни, оскільки дві третини місць у палаті громад належала консерваторам та лібералам, які в будь-який момент могли змістити лейбористів.

23 січня 1924 р. Р. Макдональд сформував перший у британській історії лейбористський кабінет міністрів. Прихід до влади представників Лейбористської партії став важливим етапом на шляху становлення нової двопартійної системи. В час свого урядування Р. Макдональд намагався вирішити низку соціальних питань та своїм основним завданням проголосив боротьбу з безробіттям [5, с. 510]. Особливих результатів кабінету міністрів Р. Макдональда здобути не вдалось, але головним був саме факт утворення першого лейбористського уряду, оскільки виник прецедент, що зафіксував поступову втрату позицій для представників Ліберальної партії як головної опозиційної партії щодо консерваторів.

Головними ударами для першого лейбористського уряду, сформованого в 1924 р., стали зв'язки з комуністами, які проявились у резонансних “Справі Кемпбелла” та “Листі Зинов'єва”. Зокрема “Справа Кемпбелла”, що полягала у звинуваченні проти редактора британської комуністичної газети *Worker Weekly* Джона Кемпбелла, який опублікував лист до військових з підбурюванням до заколоту. Уряд Р. Макдональда призупинив судове переслідування у цій справі нібито через тиск з боку прихильників Лейбористської партії. Публікація цього листа посприяла ліквідації лейбористського уряду, який був змушений піти у відставку 8 листопада 1924 р. Якщо лист і справді був фальсифікатом, то безсумнівно він став проявом політичної боротьби, інструментом для зміни влади та приходу консерваторів [5, с. 511].

Після 1924 р. керівництво Лейбористської партії зрозуміло, що їм потрібна парламентська більшість, і з цього часу розпочали здійснювати агітацію серед представників середнього класу, а з 1926 р. – серед фермерів та сільських робітників півдня. Поширеною є думка, що релігія та релігійні суперечності також були впливовою складовою британської партійно-політичної системи після 1918 р. У цих обставинах Лейбористська партія намагалась представляти інтереси всіх робітників, незалежно від віросповідання. Це посприяло тому, що християнські соціалістичні товариства підготували ґрунт для подальшого зміцнення Лейбористської партії. Причиною зростання популярності Лейбористської партії можна також назвати те, що вона виявилась новим обличчям, тому кожен бачив тут щось нове, своє, ідеалізував або демонізував, мав певні сподівання, надії, чи розрахунки на неї. Англійській церкві було важливо налагоджувати зв'язки з робітниками, саме тому їй і доводилось налагоджувати зв'язки із Лейбористською партією [1, с. 77].

Отже, можна зробити висновок, що важливими тенденціями трансформації міжвоєнного партійно-політичного середовища Великої Британії (у період після Великої війни), стали:

1) нові реалії повоєнного періоду вимагали варіативності та своєрідної креативності з боку політичного істеблішменту Великої Британії, що зумовило бажання та готовність політичних партій до змін задля отримання необхідних результатів на виборах;

2) поява більшої кількості виборців, які були носіями та виразниками різних політичних ідей;

3) зростання політичної ваги Лейбористської партії, суттєве зниження значущості Ліберальної партії; формування нової двопартійної системи (консерватори – лейбористи).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутурлімова О. Становлення та еволюція Лейбористської партії Великої Британії // Європейські історичні студії: науковий журнал. 2018. №10. С. 50–62.
2. Bullock I. The Independent Labour Party in Interwar Britain. (Edmonton: AU Press, 2017), 25–30.
3. Cracknell R., et al., UK Election Statistics: 1918–2022, A Long Century of Elections. Commons Library Research Briefing, 24 February 2023. 7–9.
4. Hansard. House of Lords by 14 January 1918. URL [https://hansard.parliament.uk/lords/1918-01-14/debates/d1aadf03-4af7-40d4-8ce5-285dfa321014/Representation Of The People Bill](https://hansard.parliament.uk/lords/1918-01-14/debates/d1aadf03-4af7-40d4-8ce5-285dfa321014/Representation%20Of%20The%20People%20Bill)
5. Marriot J. A. Modern England, 1885–1945. A history of my own times. 517
6. Oakland J. British Civilization. An introduction. 81–85.
7. Representation of the People Act 1918. URL. <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/case-study-the-right-to-vote/the-right-to-vote/birmingham-and-the-equal-franchise/1918-representation-of-the-people-act/>

УДК 342.9

ГЕНЕЗА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Іванов С. С.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Дем'янчук В. А.,

*доктор юридичних наук, професор
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглядаються питання щодо дослідження та аналізу формування культури академічної доброчесності в освітньому середовищі, яке стало ключовою тенденцією модернізації української вищої освіти. Проаналізовано нормативно-регламентаційне забезпечення розвитку академічної чесності як в Україні, так і у Європейському Союзі. Розкрито сутність та зміст базових понять дослідження; проаналізовано стан розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців у теорії і практиці; визначено тенденції та особливості розвитку академічної чесності в університетах України та Європи; також охарактеризовано спільні та відмінні риси розвитку академічної чесності опираючись на доктрину та нормативно-правову базу законодавства.